

6. Писаревский Е.Л. Положение о лицензировании туроператорской деятельности. Положение о лицензировании турагентской деятельности: : [Научно-практический комментарий] / Е.Л. Писаревский - М.: ИГ «Юрист», 2002. – 128 с.
7. Сальнікова Г.І. Правове регулювання посередництва у підприємницькій діяльності: [автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид.наук: 12.00.03] / Г.І.Сальнікова.- Харків, 2003.- 21 с.

Гудима Мирослава. Деякі аспекти договірної оформлення посередницьких відносин в туризмі

У даній статті здійснюється аналіз правового оформлення посередницьких відносин в туристичній діяльності, досліджуються різноманітні можливі договірні конструкції для врегулювання відносин між туроператорами і турагентами, з'ясовано їх особливості, проведено співвідношення, і запропоновано деякі новели для вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері туризму, яке стосується зазначених відносин, які б сприяли оптимальної захисту прав туриста.

Ключові слова: посередництво, посередницькі договори, договір комісії, договір доручення, агентські договори.

Гудыма Мирослава. Некоторые аспекты договорного оформления посреднических отношений в туризме

В данной статье осуществляется анализ правового оформления посреднических отношений в туристической деятельности, исследуются разнообразные возможные договорные конструкции для урегулирования отношений между туроператорами и турагентами, выяснено их особенности, проведено соотношение, и предложено некоторые новеллы для совершенствования отечественного законодательства в сфере туризма, которое касается указанных отношений, какие бы способствовали оптимальной защите прав туриста.

Ключевые слова: посредничество, посреднические договоры, договор комиссии, договор поручение, агентские договоры.

Myroslava Gudyma. Some aspects of the contractual formulation of agency relationship in tourism.

This article analyzes the legal registration of agency relationship in tourist activities, researches various possible structures for contract settlement between tour operators and travel agents, determines their features, held value, and proposed some innovations to improve national legislation in the field of tourism, regarding these relationships that would help more effective protection of tourists.

Key words: mediation, the mediation agreement, the contract of commission, contract of agency (engagement agreement), agency agreement.

ЗВАРИЧ Ж.І.

ЗАРОДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ФОТОГРАФІЧНИХ ТВОРІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

УДК 347.78: 347. 783

Науково-технічний прогрес людства зумовлює виникнення нових об'єктів, що швидко стають звичними елементами повсякденного життя суспільства.

У багатьох випадках вони потребують відповідного реагування зі сторони законодавчих органів для подальшого визначення їхнього правового статусу. Подібна ситуація свого часу склалася і щодо фотографій. Хоча сьогодні вони є невід'ємними атрибутами різноманітних сфер життєдіяльності людей і водночас повноцінними об'єктами авторського права, проте історія виникнення та становлення правової охорони даних об'єктів характеризується складністю та неоднозначністю у прийнятті таких рішень зі сторони законодавчих органів.

Розпочинаючи з моменту винайдення фотографії 1839 року і до її появи на території України пройшло небагато часу. На той час частина сучасної території України належала Російській імперії, а інша – Австрії (пізніше – Австро-Угорщині). У даному дослідженні дається характеристика історії становлення та розвитку авторського права на фотографічні твори на території України, що входила до складу Російської імперії.

Метою даної статті є дослідження історії становлення правової охорони авторських прав на фотографічні твори шляхом аналізу перших нормативно-правових актів у сфері авторського права, що діяли на українських землях у складі Російської імперії.

Науково-теоретична праця з даного питання частково проводилася таким науковцями, як К. О. Афанасьєва, В. С. Дроб'язко, Р. Б. Шипка тощо. У основу даного дослідження покладено праці В. Спасовича, С. А. Беляцкіна, П. Казанського.

У Російській імперії, перші спроби правового регулювання авторських прав було здійснено Цензурним статутом 1828 року, де вони ототожнювалися із правом власності. Там основні положення про авторське право висвітлювалися у вигляді 5 статей, які пізніше уряд царської Росії доповнював правилами. У 1830 році ці положення були перероблені і видані під іменем Закону про права творців, перекладачів і видавців, що були доповнені законами 1845 і 1848 років про право музикальної і художньої власності [2, с. 8]. Дані акти були прийняті до моменту винайдення фотографії чи хоча б до її поширення територією Російської імперії, тому початкові положення про дані об'єкти права були відсутні.

15 квітня 1857 року строк користування авторськими правами було продовжено з 25 до 50 років. У розрізі даного доповнення законодавства було мимовільно згадано про «твори фотографії», які були включені до переліку творів у ст. 324 Цензурного статуту 1828 року після 14 видання Зводу законів. На них поширювалися умови охорони творів образотворчого мистецтва. Тоді це становило єдину правову основу для можливості визнання за фотографіями своїх авторських прав у суді. Проте реальний захист творів фотографії був неможливим. Так, хоч за ст. 324 Цензурного статуту авторські права були визнані у сфері фотографії, проте з іншої сторони, необхідно зауважити, що крім цієї виняткової вставки творів фотографії у перелік об'єктів авторського права, весь Цензурний статут немов ігнорував їх та не представляв ніяких практично можливих способів здійснювати свої авторські права чи захисту від самовільного відтворення іншими особами. Формальні умови, які повинен здійснював художник, а відповідно і фотограф, для охорони твору, були настільки важкими і незручними, що їх ніхто не виконував. Формальності були наступними: ав-

тор спочатку пред'являв і записував свій твір у маклера або судді з детальним описанням сюжету, взяти із книги маклера (судді) виписку, що авторське право на даний твір належить саме йому та повідомити про це імператорську Академію мистецтв, надавши до неї цю виписку і два екземпляри твору. Після цього Академія робила публікацію у відомостях і автор отримував право художньої власності на твір. Як бачимо, проходження всіх цих процедур було тривалим та дорого коштувало авторам, тому стало вважатися неефективним. Також разом із існуючими формальностями негативною була відсутність жодних чітких норм для повноцінної реалізації фотографіями своїх прав.

Як правильно зауважив В. Спасович, говорячи про фотографічні твори як об'єкти авторського права того часу, що тільки скасування таких формальностей допоможе створити раціональну систему охорони авторських прав [7, с. 103]. З іншої сторони, слід відзначити, що позитивним моментом Цензурного статуту стало те, що твори фотографії були прирівняні до всіх інших відомих творів, а особливо те, що не було введено жодних обмежень стосовно строків охорони авторських прав на них.

На основі цього можна ствердити, що практично з моменту появи фотографій на наших землях, законодавчі органи швидко зреагували на них та спробували закріпити їх у нормах авторського права. Цензурний статут 1828 року слід вважати першим нормативно-правовим документом, де фотографічні твори були прирівняні до інших об'єктів авторського права.

У 1887 році Цензурний статут був включений у цивільні закони у вигляді особливого додатку до ст. 420 т. X ч. 1 Зводу Законів[8]. Проте серед об'єктів, які охоронялися авторським правом, уже не було фотографічних творів. Їх було виключено із переліку охоронюваних об'єктів. У цей період почали розробляти нове законодавство про авторське право, а також норми стосовно авторства на фотографічні твори. Вартими уваги є погляди вченого-правознавця В. Спасовича щодо питання про статус фотографічних творів. Як він вважав, поява фотографії дозволила сфотографувати практично всі види творчості, які були визначені Цензурним статутом. У 1846 році, коли затверджувалося Положення про художню власність, вже була відома «даггеротипія», яку тоді було віднесено до видів копіювання. На основі цього, фотографію, як її наступницю, теж можна віднести до копіювання. Також зазначалося, що вона може завдати значної шкоди іншим творам і навіть спричинити контрафакцію – виготовлення творів у значних кількостях без правових підстав. На підставі цього В. Спасович вважав, що варто було б розділити фотографії на два види: одні відносити до праці мистецької, а інші – до механічної. Наприклад, коли особа поїхала до іншої країни з фотоапаратом та зробила багато фотографій, витратила чимало часу та зусиль, то хіба вона не заслуговує на визнання свого авторства на твори. Сюди він відносив і ситуацію, за якої особа замовляла зйомку, вигадувала ідею фотографії, придумувала образи і т.д. Індивідуальність фотографа-художника, його манера виявляються у виборі пози, обстановки освітлення, розміщення складок сукні на моделі та тисячі дрібниць, які не помічає інша менш досвідчена особа. Звичайно, таких людей не багато, але і в літературі рідко проявляється талант, тому необхідно провести чітку межу між мистецтвом і не мистецтвом [7, с. 104].

Таким чином, вже на той час серед вчених існували думки про необхідність розмежування фотографій, яким притаманні ознаки об'єктів авторського права, та таких, які не мають таких ознак. Це свідчить про те, що дане питання отримало розвиток на рівні наукової дискусії, що певним чином відобразилася на законодавчому врегулюванні проблеми.

У цей час фотографи своє право авторства на твори зазначали наступним чином: фотографія наклеювалася на картон в рамку-паспарту та підписувалася фотографом вручну. Також використовувалося оформлення знімків вензеллями з ініціалами фотографа, датою, місцем та роком виконання знімку. Часто на фотографії зазначалася адреса фотосалону, його назва та види послуг, а рамка-паспарту здійснювала роль рекламного матеріалу. Проте стосовно майнових прав на фотографії, то вважалося, що вони належать підприємцю, який утримує фотосалон. Саме на цьому акцентував увагу один з доповідачів комісії Державної ради з питання включення фотографічних творів до закону про авторське право, коли писав: «Авторське право надається у 99 випадках зі 100 не тому, хто сам здійснює зйомку, а підприємцю, який утримує співробітників, що безпосередньо розставляють [меблі, атрибути зйомки], розсаджують [людей], одним словом беруть участь у процесі творчості. Не вони будуть користуватися вигодами та пільгами авторського права, а підприємець, що навіть може бути юридичною особою, яким-небудь акціонером компанії» [1].

Як бачимо, включенню даних об'єктів у перелік творів передувала аналогічна законодавча практика іноземних держав та міжнародний досвід, адже у ст.1 Завершального протоколу 1886 року Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів було закріплено, що вони користуються захистом тільки у тих державах, які визнали їх художніми творами. Цікавим є зміст тодішніх рішень Міжнародної літературно-артистичної асоціації, в одному з яких зазначалося, що автору належить виключне право на відтворення тим чи іншим способом свого твору, включаючи і авторів фотографій [9, с. 34-35]. Крім цього рекомендувалося, щоб законодавство всіх союзних держав давало охорону фотографічним творам і їм подібним на строк охорони найменше 15 років. На думку П. Казанського, таке побажання було досить справедливе і відповідало розвитку, який мала фотографія у той час [4].

Розробка проекту нового закону тривала 18 років [5, с. 3]. Вона була закінчена прийняттям 20 березня 1911 року Закону про авторське право на літературні, музичні, художні і фотографічні твори, яким було введено Положення про авторське право (далі - Положення) [3, с.2]. У ньому за ст. 1 фотографічні твори стали повноцінними об'єктами авторського права, а їхньому правовому регулюванню було присвячено окремий розділ IV Положення.

Відповідно до ст. 59 даного нормативного акту, фотографу належало виключне право повторення, розповсюдження і видання фотографічного твору світлописним, механічним, хімічним або іншим способом. Авторське право на портрети та інші фотографічні твори, які виконані на замовлення, належали особі, яка зробила замовлення. Іншою статтею встановлювалися і винятки з порушень авторського права на фотографічні твори. До них належали: зняття копії фотографії для особистого користування, її розміщення на публічній виставці,

відтворення із науковою, навчальною метою для пояснення тексту чи виконання у виробках заводської, фабричної та ремісничої промисловості [3, с.42].

Проте у Положенні про авторське право від 1911 року права фотографів не отримали належного захисту. Насамперед, це можна було побачити зі скарг на проект даного закону, де прихильники фотографії висловлювали свої побажання, щоб законодавець врахував технічні особливості фотографічного мистецтва та не створював ряд обмежень для даних об'єктів авторського права. Так, для фотографій була встановлена особлива охорона. Закон визначив обов'язкові формальності, тобто такі обмеження, які не були відомими на той час іншим формам художньої власності. А саме: фотографія не повинна бути анонімною; на ній обов'язково мали бути вказані ім'я, прізвище та адреса автора, а також рік випуску твору у світ; охоронялися тільки ті фотографії, які були зроблені світлописним, механічним та хімічним способом; було дозволено перемальовувати з фотографії [5, с.10]. Вважалося, що внаслідок швидкого розвитку фотографічного мистецтва, автори та видавці цих творів були у більшості випадків невідомі, і це виправдовувало необхідність такого зазначення. Згідно із задумом тодішніх законотворців, недотримання фотографом чи видавцем таких формальностей при виданні фотографічних творів позбавляло їх виключного права на повторення, видання і розмноження своїх творів [6, с. 175].

Крім цього, у ст. 61 даного Положення фотографіям надавалося 10 років охорони, тоді як щодо інших творів застосовувався термін 25 років. Доцільно зазначити, що у законодавствах іноземних держав теж зустрічалися подібні обмеження (наприклад, Австрія, Угорщина, Німеччина, Данія, Норвегія, Фінляндія, Японія тощо), тоді як в інших країнах Європи його не існувало. Це такі як Англія, Бельгія, Нідерланди, де твори фотографії охоронялися протягом такого ж строку, як і всі інші об'єкти авторського права [3, с. 105].

Науковці-цивілісти, які працювали на території нашої держави, у своїй більшості не підтримували діюче обмеження. Наприклад, С. А. Белякін вважав, що у випадку, коли право на твір мистецтва існує тільки протягом певного періоду після смерті автора, то це пояснюється особливостями цього права з одного боку, і його суспільним характером – з іншого. Ні цього, ні іншого немає, коли іде мова про фотографії. Відсутність у фотографії дійсних елементів об'єкта авторського права, на думку укладачів Положення про авторське право від 20 березня 1911 року, давало підставу для найбільшого скорочення строків охорони. Проте позиція законодавців, що фотографічний твір через певний проміжок часу втрачає інтерес, була суб'єктивним фактором[1].

Правильно висловився з цього приводу С. А. Белякін, що якщо по закінченню строку охорони фотографічного твору на нього все-таки буде попит, то чому його автор має поступатися своїм правом на користь інших осіб. Адже відносини фотографа до свого твору не охороняються як привілей, обмежуючи свободу інших осіб, а як самостійне право на продукт[1]. Можливо, така терміновість являлася нерозумінням різних юридичних категорій та явищ.

У ч. 2. ст. 61 Положення про авторське право від 20 березня 1911 року окремо було виділено фотографічні твори, які були видані у вигляді збірок або серії знімків, які «становили самостійний художній, історичний або науковий інтер-

ес». Такі видання охоронялися законом протягом 25 років, і у випадку, коли існував спір стосовно характеру серії знімків, суд повинен був вирішити, має вона історичний інтерес чи ні.

Згідно з п.3.ст 61 Положення, авторське право на фотографічні твори, які були складовою частиною літературних творів, навіть у додатку до них, продовжувалося на весь строк охорони авторського права на вказані літературні твори [3, с. 44].

Наукові фотографії у сфері астрономії, медицини та мікрофізики прирівнювалися до літературних творів і таким чином на них поширювався загальний строк охорони об'єктів авторського права. Тут бачили явно науковий характер фотографії, засіб інтелектуальних цілей, основа якого полягає не в мистецтві, а в інтелектуальній роботі. На практиці, звичайно, це завдавало чималих труднощів.

Таким чином, Цензурний статут 1828 року із наступними доповненнями закріпив фотографічні твори на законодавчому рівні, водночас спричинивши чимало формальностей для реалізації прав авторів. У Положенні про авторське право від 20 березня 1911 року на законодавчому рівні фотографічним творам було присвячено окремий розділ як самостійним об'єктам авторського права. Одночасно, поставивши охорону фотографічних творів у дуже вузькі правові рамки, даний акт зазнав значної критики зі сторони науковців та авторів фотографій. Давши характеристику даним актам через призму фотографічних творів, слід відмітити, що вони мали вагомий вплив для подальшого розвитку авторських прав. Крім цього, зроблено висновок, що проблеми, які розглядалися науковцями того часу про доцільність поділу фотографій на фотографічні твори та такі, що до них не належать, є актуальними і сьогодні.

1. *Беляцкин С. А. Новое авторское право в его основных принципах: [С прил. закона об авт. праве] / Санкт-Петербург: изд. юрид. кн. скл. «Право», 1912. — 151 с.*
2. *Доклад комиссии Санкт-Петербургскаго литературнаго общества по поводу проекта Закона об авторском праве. — СПб.: Т-во художественной печати, 1908. - 81 с.*
3. *Займовський С. Г. Авторское право. — М., 1914. — 125 с.*
4. *Казанский П. Международный союз для охраны лит.-арт. Собственности. — О., 1897. — 147 с.*
5. *Пиленко А. Новый закон об авторском праве. — СПб., 1911. — 168 с.*
6. *Проект статей об авторском праве. — СПб., 1899. — 177 с.*
7. *Спасович В. Права авторскія и контрафакція. — СПб., 1865. — 107с.*
8. *Табашиников И. Г. Литературная, музыкальная и художественная собственность. — СПб, 1878. - 568 с.*
9. *Федоров А. Ф. К вопросу об авторском праве на произведения литературные, художественные и музыкальные. — О., 1896. — 38 с.*

Зварич Ж. І. Зародження правової охорони фотографічних творів на українських землях у складі Російської імперії

У статті розглядається авторське право на території України в складі Російської імперії в контексті розвитку фотографічних творів. Проаналізовано діюча на той час нормативно-правова база та історичний опит в сфері даного дослідження.

Ключові слова: авторське право, фотографічні твори, історія авторського права, права авторів фотографічних творів.

Зварич Ж. И. Зарождения правовой охраны фотографических произведений на украинских землях в составе Русской империи

В статье рассматривается авторское право на территории Украины в составе Русской империи в контексте развития фотографических произведений. Проанализирована действующая на то время нормативно-правовая база и исторический опит в сфере данного исследования.

Ключевые слова: авторское право, фотографические произведения, история авторского права, права авторов фотографических произведений.

Zvarych Zh. I. Origin of legal safeguard of photographic on the ukrainian earths in the composition Russian empire

In article copyright law in the territory of Ukraine in the Russian empire in a context of development of the photographic works are considered. Standard-legal base active at that point in time and historical experience in sphere of the given research is analyzed.

Keywords: copyright law, photographic works, history of copyright law, rights of the author of photographic works.

Зозуляк О.І.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВТІЛЕННЯ ТЕОРІЙ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

УДК 347.19

Інститут юридичної особи за весь період свого існування викликав неперервний інтерес науковців, ніколи не залишаючись на периферії наукових досліджень. Цивілісти різних періодів: і дореволюційного, і радянського, і особливо, сучасного (адже сьогодні юридична особа по праву займає центральну ланку у структурі ринкової економіки) ставили перед собою ключове питання: у чому сутність юридичної особи і від яких концепцій слід відштовхуватись при визначенні її поняття?

Фундаментом розкриття суті юридичної особи виступають теорії, за допомогою яких висвітлюється феномен цієї складної цивілістичної конструкції. Поверхневий аналіз основних теорій, через які пояснюється сутність юридичної особи призводить до хибного висновку про те, що у цій сфері начебто усе є зрозумілим і таким, що не потребує додаткових досліджень, адже кожна із теорій по-своєму розкриває суть юридичної особи. Втім, більш глибоке дослідження окресленої проблематики дозволяє стверджувати про те, що у цій сфері достатньо ключових питань, на які необхідно дати відповідь. Основне із них – яка із теорій найбільш повною мірою відображає сутність юридичної особи у сучасних умовах. Саме через відповідь на це питання вдається визначити, які ознаки слід закладати у визначення юридичної особи, яким чином підходити до